

Óhugni og dragandi girnd

Tølandi stuttsögur

Lydia Didriksen: Gráglómur. Sögur. Permumynd: Eyðun av Reyni. Mentunargrunnur Studentafelagsins 1992. 95 s. kr. 128.

Søgurnar í «Gráglómum» ferðast ikki eftir realistiska høvuðsrákinum í føroyskum bókmentum. Á ein hátt eru tær kortini realistiskar og lýsa gerandisumhvørvi. Men longri tú lesur áfram, greiðari gerst, at hetta bert er yvirtomin, at nóg annað býr undir.

Titulsøgjan er frá byrjan merkt av óhugna, sum í fyrstu atlugu stavar frá mjørka og tokulúðri og fremmandagerð av tí heimliga: «Húsinu vóru vilst og stóðu blind hvørt í sínum lagi». Húsin verða lýst sum livandi verur — hetta kemur eisini fyri seinni — og tað kulsna og nótandi flytir seg síðani inn til gentuna, sum liggur vakn í seingini. Hon eygleiðir eygu, sum hanga í træðrum niður út loftinum. Fyrr hevur tað borið til hjá henni at fáa tey at hvørva, men nú hava tey fest rotur í henni, so tey eru har «tóat hon blundaða».

Lesarin varnast, at hetta ikki eru ítøkilig eygu, men ein mynd av, hvussu gentan fólir seg. Umhvørvið speglar kenslurnar hjá henni og í so máta er talan um expressiónismu, sum vit annars kenna best frá málingahistini. Talan er ikki um óblandaða expressiónismu — hon hevur ilt við at fótta sær í skaldskai — men um ein dām, sum mækir søgurnar og sum í stóðum tekur pallin allan sum hann er.

Sum hesi eygu, ið jægstra gentuna: «tysjandi, streymandi og úr øllum ættum trokaðu tey seg saman, til ein heilur trunki eirindaleysur gjøgnum gataði hana... og skriggið innan í henni vaks og vaks og hótti við at skola hana burtur». Nevndi nakar Edvard Munch?

Men hvat er á vási, síðani eitt barn kennir seg so kroyst? Onkur má hava gjørt okkurt óvanligt. Svárið er bæði ja og nei. Jú, tey vaksnu kroysta og kova gentuna. Nei, eingin ger nakad óvanligt.

Bygdarlimbo

Hon er og ferðast og fryktar fyri, at hon aldrin sleppur heim aftur, at hon er gloymd, at hon til æviga tíð skal mistrast í einum bygdarlimbo, har

eingin skilir hana. Sum í eini fangalegu verður hár ið klipt stutt, og tá ið hon setir seg til mótverju, verður hon í stundini revsað. Í hesum surrealistiska gerandisheimi hvørur alt hennara so liðandi, bert skógvarnar hevur hon eftir, og sum fyri at verja tað innasta krógvar hon teir um náttina og er í teimum um dagin.

Hon sleppur heim aftur, men eithvørt er broytt. Fyrr er kettlingurin hjá teimum yvirkyrdur, síðani sær hon lýsandi eygu í kjallaranum, og at enda fólir hon seg ikki longur tryggja ímillum heimahúsin: «nú sóu tey so náðileys og fávitskut út við sinum glúpsku glómum, sum gapaðu ímóti henni».

Hon er næstan sum ein útlagin, men finnr sær frískjól at byggja hús saman við øðrum børnum. Vaksnamannaheimurin er klaustrofobiskur og ótolani, men við hamara í hond fer hon at tilevna sitt egna liv.

Grindadráp og mánaðsjúka

«Blóð» er ein øðrvísi og ræðandi grindadráplýsing. Meðan náttúran stendur í fagraða blóma, verða hvalirnir dripnir í einum «blóðandi heljardýpi». Gentan orkar ikki tann ósandi leikin og leitar sær til náttúruna. Heima knýtir hon síðani samband ímillum sitt egna mánaðsjúkublóð, tað hjá forfedrunum og tað, «sum eisini rann í teimum, sum drupu á vágni». Liv og deyð, komandi og fardandi verður vovið saman í eini suggestivari lýsing. Í endanum bjóðar mammubeiggin henni upp í grindadansin, og trý margtydd ørindi av grindavisuni verða endurgivin. Hvalirnir, menninir og kvinnan verða samantvunnin í eina kynsliga eind.

Men deyðin vitjar ikki bara kettlingin og hvalirnar. Í «In memoriam» tekur gentan ímóti ómmuni niðri á keini, men ein skirvislig eldri kona stendur eisini fyri tí stásklaðda gestinum. So liðani varnast lesarin, at fremmandakonan er deyðin, og hvar gentan og omman venda sær í grannalagnum, er hin gamla í náð. Einaferð hyggur omman út á fjørð og heldur seg bera eyga við ein bát, sum gentan ikki sær. Ferjumaðurin nærkast.

Samstundis fáa vit eina lýsing av tí nóg brotta

havnarumhvørvinum, so at omman og býurin ellast í felag.

Nykurin dregur

Er «In memoriam» symbolsk, so eru triggjar tær fylgjandi søgurnar tað ikki minni. «Frostrósan» er um at vera so hótt, at tú sært teg til tína egnu jarðarferð, og tí verður noydd at taka avgerð um at sleppa tær burtur frá mammuni og øllum tí heimliga.

Í «Leikalindini» verður gentan av duninum ferð eftir ferð drigin niðan til ein foss. Fyrru ferð sær hon eina «køgguta, reyðbláa blómu» og ber eisini eyga við eithvørt loðið. Hetta er ein hestur, sum seinni gerst ein maður, ið visir henni, hvussu hon skal taka tað reyðbláu blómuna og seta hana niður heima hjá sær sjálvari. Íblásturin stavar frá søgnini um nykin, men Lydia gevur henni sitt egna snið.

Tann kynsliga atráttarmegin sum gjøgnumsúrgar «Leikalindina» er kanska enn sterkari í «Hellinum», har gentan á dansigólvinum missir tamarhaldi á sær sjálvari: «Vitleys royndi hon at flyggja og verja seg ímóti hesum kókandi meinvitiseidinum, sum hótti við at kola hana upp innanfrá». Hon er mitt í eini kenslu, har dulvitið valdar, og seksualiteturin og alt tað niðurbundna brýtur sær slóð.

«Vøkufuglurin» er eitt sindur øðrvísi, ja, næstan øvugt av tí undanfarna. Her snýr tað seg um innlæstar kenslur, sum als ikki ætla sær út. Bára liggur og lesur dagarnar burtur fyri drignum gardinum, meðan húsin falla í ørekt. Ein dagin kemur ein smágenta inn við einum stara, og endin er, at tað livandi livi aftur sleppur inn í húsin.

Í søgunum hjá Lydiu er stundum talan um parallela gongd, har onnur lýsir hana, og stundum er tað ein stök mynd, sum varpar ljós yvir høvuðsgongdina. T.d. kemur smágentan í «Vøkufuglinum» inn til Báru við maðkum til staran, og hendan spyr, hvar hon hevur funnið teir: «Úti í garðinum hjá tær! Kavin er burtur — regnið fær teir upp!» Hendan myndin kann so knýttast at stóðni hjá Báru.

Á grýlveitsluni

Í «Postlinsdukkuni» verður lagt fyri søgu í eini

krimisøgu: «Tá hon nærkaðist húsinum, visti hon, at okkurt var galið. Onku hevur verið inni og endavent øllum, meðan kvinnuligi høvuðspersónurin hevur verið á grýlveitslu. Hon gerst sjálvsagt bangin, men roynir at minnast aftur á kveldið og náttina fyri á tann hátt at fáa hald á stóðuni. Fyrr hevði hon latið seg í hvítt, síðani í svart og at enda í heilt onnur klæðir, so «at kamarið líktist einum ólav-søkubasari» Tað er alto ikki bara tann fremmandi, sum hevur endavent øllum.

Grýlveitslan hevur ein óveruligan dām, og lesarin er ikki fullkomiliga greiður yvir, hvar hann ella høvuðspersónurin flóta. Men við hús er ein gomul postalinsdukkja farin í sor, og hóast «hon» leitar all pettini saman, er tað greitt, at «tað mátti onkur goð hond til at stykkja tey saman aftur». Sjáld heldur hon tað vera nyttuleyst at rýma til onkran kenning, tí «hon noyddist at gera seg til harra aftur í húsinum». Enn einaferð meir og minni paralellar myndir, men við ymiskari niðurstøðu.

Seinasta søgan ber heitið «Hin loyndi urtagarðurin» og er eitt symbolskt ævintýr um seksualitet, har «hon» livir sannroyndina, at tú ert noydd at leita niður í myrkið fyri at koma upp í ljósið. Sagan býleikast í náð av «Leikalindini» og summum av søgunum hjá danska høvundanum Villy Sørensen.

«Hon» gongur í fyrstani uttan fyri urtagarðsmúrinn, meðan alt sum sæst av vøkstri veittrar hana inn. Men eitt jarnportur forðar henni, sum eitt «kyskeitsbelti» setur tað bann fyri øllum søtum upplivingum. At enda stréingir hon kortini so harðliga á, at portrið fer upp, og hon stendur í urtagarðinum, sum visir seg a vera «so fullkomiliga øðrvísi enn hon hevði trúð». Tær upplivingar, sum nú koma, fylgja ikki vanligum veruleikalogum, men eru í ætt við ævintýrin og gávavarnar.

Libido

Søgurnar hjá Lydiu Didriksen eru øðrvísi enn føroyskar søgur flestar. Tær eru stuttar, ofta surrealistiskar og altíð symbolskar. Tán valdar mangan, og hetta dregur í sínum lagi tað óveruliga fram. Menniskju og umhvørvi

bókmentir

gliða saman og gera eina ógreiniliga heild.

Lydia roynir at fara niður í sálardýpdir, har okkara skalskapur sjáldan ferðast, niður har sterk kynslig rák ganga. Hesi taka teg av fótum, um tú ferðast við streyminum ella strembar ímóti. Spurningurin er so, um tað ikki er frægest at taka við hesum mátti, og á tann hátt so dánt fáa tamarhald á honum?

«Gráglómur» telist ikki

millum tey longstu søgurnar, og just hetta at gera stutt av, er ein av dyggunum hjá Lydiu. Franski høvundurin Montesquieu endaði einaferð eitt bræv til ein vinmann við at umbera, at hetta var vordíð so langt. Grundin var, at hann hevði havt so ringar stundir, hevði hann havt betri tíð, hevði brævið verið styttri!

Jógvan Isaksen

Verða ikki gloymdir

At flyve med helikopter er at nærme sig et dybt lykketående lag mellem himmel og jord.

Når ulykken sker, rammer den de allerdybeste lag af sorg. Vi er dybt rystede over at erfare, at helikopterpiloterne Edmund Simonsen og Sveinbjørn S. Danielsen ikke er her mere.

En tjenesteydelse i dårligt vejr om natten skulle blive den sidste rejse. Det er et uomgængeligt faktum, at uden jeres dybe professionalisme og en hjælpsomhed som ingen grænser kendte havde billedsproget i de to film, vi har lavet på Færøerne været anderledes og uendelig mere fattigt.

Hvor vil I dog blive savnet. Vi glemmer jer aldrig.

Ulla Bøje Rasmussen
Andreas Fischer-Hansen